

NATIONALE OG SOCIALE FORHOLD SØOFFICERSKORPSET 1660—1919

Af Erik Reske-Nielsen¹⁾).

I 1935 udgav kontreadmiral T. A. Topsøe-Jensen og arkivar Emil Marquard et stort to-bindt værk »Officerer i den dansk-norske Søetat 1660—1814 og den danske Søetat 1814—1932«. Formålet med arbejdet var først og fremmest af personalhistorisk art, og det er stadig et af de vigtigste danske værker i denne genre. Det stod dog klart for udgiverne, at de indsamlede oplysninger ogsaa kunne bruges til andre og mere vidtrækkende formaal. De havde ved udgivelsen — for at citere deres egne ord — »lagt mindre vægt paa omtale af krigsbegivenheder, da disse jo findes udførligt behandlet andetsteds, men mere søgt at fremdrage hidtil utrykt stof, ogsaa ud fra den betragtning, at søetaten foruden ved sin indsats i krigshistorien paa mange andre maader har haft betydning for landet i de svundne aarhundreder og altid har været et nyttigt og vigtigt værktøj i enhver regerings haand.« Topsøe-Jensen og Marquard peger i den forbindelse paa »søetatens betydning for opblomstringen af Danmarks søhandel, særlig for »Det Ostindiske Kompagni«, »Asiatisk Kompagni« og »Det Vestindisk-Guineiske Kompagni«s virksomhed i det 17. og 18. aarhundrede og for »Det Store Nordiske Telegrafelskab« og »Østasiatisk Kompagni«s start i det 19. aarhundrede. Det viste sig her, at orlogsflaget banede og jævnedes vejen for handelsflaget. Ligeledes skal nævnes søetatens betydning for skabelsen af og opretholdelsen af vore kolonier i den svundne tid, for handelen i den for skibsfarten saa vanskelige periode under krigen i slutningen af det 18. aarhundrede og kampene med barbareskstatene. Endelig har søetaten i det omhandlede tidsrum med ære indskrevet sit navn i polarforskningens historie, særlig i Grønland, ved opdagelsesrejser, undersøgelser, opmaalinger og kortlægningsarbejder«.

Det er rigtigt, at en gennemgang af de ca. 2000 biografier i værket giver et stærkt indtryk af flaadens og søofficerskorpsets indsats i fredeligt arbejde, om end det maa siges, at kun en bearbejdelse af det stof, der findes i skildringen af de enkelte personer, kan frembringe et klart

¹⁾ Trykkeomkostninger m. m. i forbindelse med denne afhandling er afholdt af *Alfred Goods personalhistoriske Fond*. For denne støtte beder selskabet fondets bestyrelse modtage dets bedste tak.

billede af virksomheden paa disse omraader. Det havde naturligvis været ønskeligt, om værkets to udgivere havde paataget sig at løse den opgave, der ligger heri, da de gennem deres arbejde med biografierne maa have faaet større fortrolighed med emnet, end nogen udenforstaaende kan opnaa.

Det er imidlertid ikke det maal, der sigtes til med den følgende undersøgelse. Der er i den sidste tid fremkommet arbejder, der statistisk har skullet belyse en samfundsgruppes udvikling gennem en kortere eller længere periode — saaledes Henry Stjernqvists afsnit »Centraladministrationens embedsmænd 1848—1946. En statistisk analyse« i Ministerialforeningens værk om »Centraladministrationen 1848—1948« (1948) og Th. Geigers afhandling »Den danske intelligens fra reformationstiden til nutiden. En studie i empirisk kultursociologi« i »Acta Jutlandica« XXI,1 (1949). Det turde være klart, at man i Topsøe-Jensens og Marquards samling af søofficersbiografier har raamateriale nok til et beskedent bidrag for en mindre samfundsgruppes vedkommende, og det maa synes meget nærliggende at tage opgaven op, som spørgsmaalet om nationalitetsforholdene inden for flaaden i det 17. og 18. aarhundrede er et problem af almenhistorisk interesse. Desuden kan en udredning af søofficerernes sociale afstamning have betydning for forstaaelsen af en gren af samfundsudviklingen under enevælden og i folkestyrets første tid.

Materiale og metode.

Under arbejdet med denne opgave er der imidlertid dukket talrige problemer og vanskeligheder op, som vel er saare almindelige, naar der er tale om opstilling af statistikker, der strækker sig flere aarhundreder igennem, men som dog ikke har kunnet undgaa at gøre de vundne resultater lidt vel skematiske og at fremtvinge skøn og vurderinger i tvivlstilfælde, hvor andre maaske med lige saa stor ret ville have foretaget en anden gruppering. Dels er mange oplysninger i biografierne mangelfulde, navnlig for perioden indtil midten af 18. aarhundrede, dels har der fundet store ændringer sted med hensyn til titel- og stillingsbegreber fra 17. til 20. aarhundrede.

Det er givet, at de oplysninger om afstammings- og nationalitetsforhold, der findes i Topsøe-Jensens og Marquards værk, i ikke helt ringe grad ville kunne suppleres gennem personalhistoriske undersøgelser, og at mere nøjagtige tal derigennem kunne gives. En saadan fremgangsmaade ville imidlertid kræve meget lang tid og antagelig ikke vise noget billede, der var væsensforskelligt fra det, der kan opstilles alene paa grundlag af »Officerer i den dansk-norske Søetat 1660—1814 og den danske Søetat 1814—1932«. Som det vil fremgaa af det følgende, turde

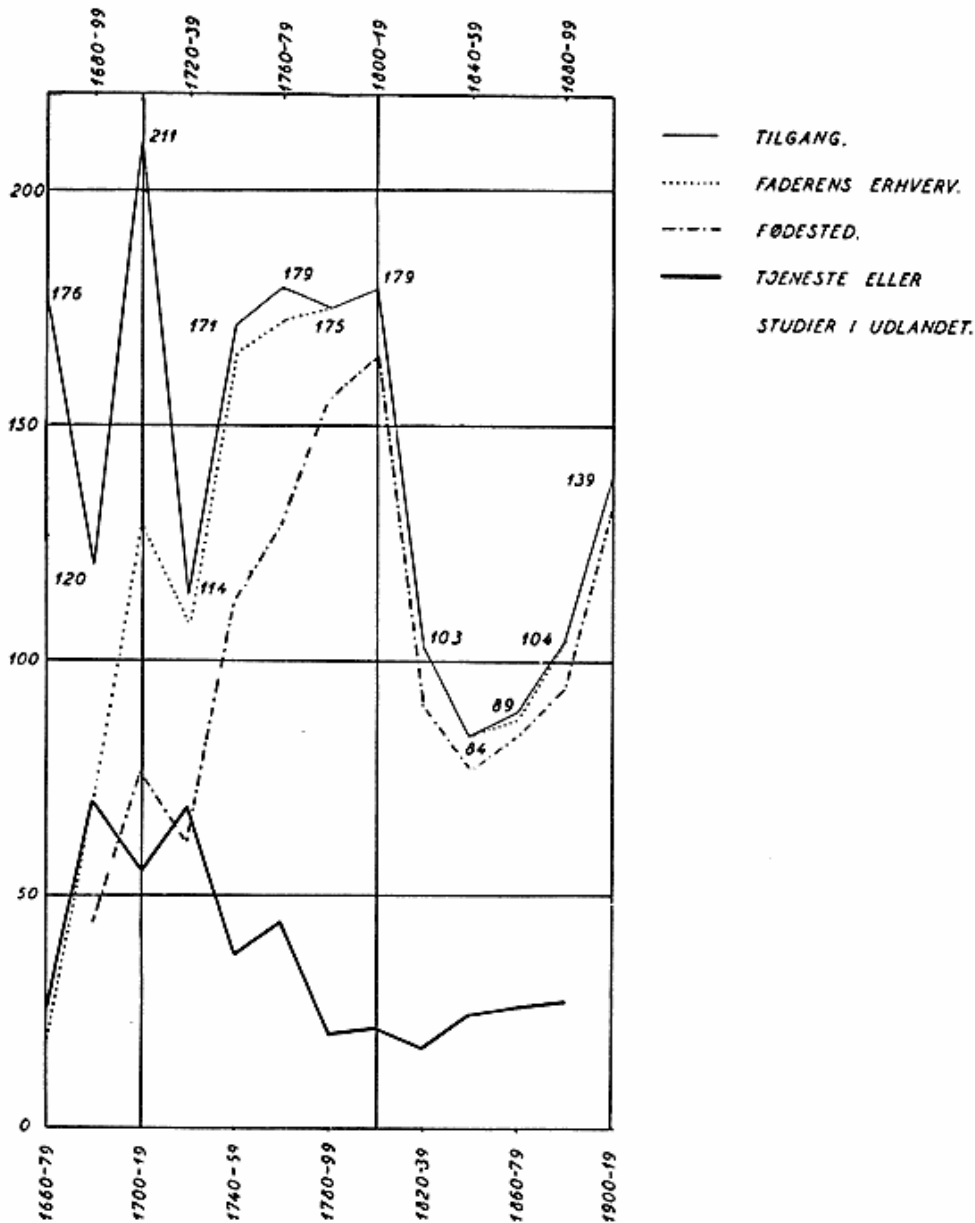
materialet heri være fyldigt nok til at tillade en paalidelig statistisk bearbejdelse.

Det var oprindelig hensigten at foretage undersøgelsen ved at klarlægge forholdene inden for korpset i forskellige aar, valgt med passende mellemrum. En saadan metode frembød imidlertid adskillige usikkerhedsmomenter og stillede en over for vanskelige afgørelser. For det første ville valget af undersøgelsesaar ikke kunne undgaa at have tilfældighedens præg og nogle aar ville være mere repræsentative end andre; for det andet ville enkelte personer komme til at tælle med i to, stundom tre undersøgelsesaar, mens andre paa grund af midlertidig fravær fra korpset, eller fordi deres virkeperiode faldt mellem to af de behandlede aar, slet ikke ville komme med i beregningerne.

Derfor er valget faldet paa at lade et »tilgangsjaar« være udgangspunkt for undersøgelsen, eller rettere at lade »tilgangs-tiaar« ligge til grund. Ogsaa den metode frembyder dog vanskeligheder; i den ældre tid lader tilgangsaaaret sig hyppigt ikke fastslaa med sikkerhed, og ogsaa i andre henseender kan det volde besvær. Nogen større betydning faar disse ulemper dog ikke, da det her ikke drejer sig om at følge korpsets tal-mæssige udvikling eller forklare rekrutteringens størrelse i de enkelte aar. »Tilgangsaaaret« er egentlig kun at betragte som et teknisk hjælpemiddel for undersøgelsen, og det dækker normalt tidspunktet for den vordende søofficers antagelse som lærling eller kadet, subsidiært det aar, hvor den paagældende person første gang nævnes som søofficer. Der kan rettes forskellige indvendinger mod denne fremgangsmaade, men det er ikke let at finde en mere anvendelig.

Af betydelig interesse er det, straks at faa fastslaaet i hvor stort et omfang Topsøe-Jensens og Marquards biografier yder oplysninger paa de forskellige af undersøgelsens felter i det tidsrum, der her behandles. Man vil af den grafiske fremstilling i tabel 1 kunne se svingningerne i »tilgangstallet« for tyve-aarige perioder 1660—1919, og i forbindelse dermed i hvor høj grad biografierne yder oplysninger om den sociale afstamning, om fødested og om søofficerernes tilknytning til udlandet gennem studieophold eller tjenestegøring i fremmede flaader. Det vil af kurverne fremgaa, at oplysninger om faderens erhverv foreligger i næsten samtlige tilfælde fra det 18. aarhundredes 3. og 4. aarti, mens fødestedsangivelserne er adskilligt ringere repræsenteret og først efter aar 1800 naar op imod de 100 %. Hvad tjeneste og studier i udlandet angaar er kurven faldende fra første halvdel af 18. aarhundrede, hvilket dog ikke skyldes, at der herefter gives færre oplysninger om dette emne, men simpelt hen at antallet af søofficerer, der søgte uddannelse uden for den dansk-norske marine, var dalende.

Tabel 1. Grafisk fremstilling af talmaterialet (i 20-aarige perioder).

Afgangen fra korpset.

Undersøgelsen omhandler, som tidligere pointeret, først og fremmest rekrutteringen til søofficerskorpset, men det kan ogsaa være af interesse at konstatere, hvor længe søofficererne i de forskellige tidsrum har staaet i korpset. Herigennem vil man — som supplement til fremstillingens hovedformaal — faa mulighed for at danne sig et groft skøn over, hvor-

dan standen paa bestemte tidspunkter var sammensat. Med dette for øje er tabel 2 udarbejdet, idet der i denne skelnes mellem de personer, der er afgaaet ved døden som aktive officerer, og mellem folk, der er blevet afskediget. Man vil af tabellen kunne se, at gennemsnitstjeneste-

Tabel 2. *Søofficerernes gennemsnitlige tjenestetid 1660—1899.*

Tilgangsaaar	Afgangs- aar uoplyst el. ikke- afgaaede	Antal tjenesteaar gnsnt.	Døde i tjenesten		Afgaaede eller afskedigede	
			Antal	Antal aar gnsnt.	Antal	Antal aar gnsnt.
1660—79	16	13,5	83	15,3	77	11,5
1680—99	3	19,6	64	18,6	53	21,1
1700—19	3	21,2	151	23,3	60	19,1
1720—39	0	32,5	97	33,1	17	29,1
1740—59	1	30,9	111	30,6	59	31,5
1760—79	0	27,1	105	27,3	74	26,8
1780—99	0	26,5	78	27,0	97	26,2
1800—19	0	28,3	70	29,0	109	27,9
1820—39	0	36,2	31	27,6	72	40,0
1840—59	0	30,9	24	19,5	60	35,5
1860—79	1	32,1	16	24,0	72	33,9
1880—99	11	28,3	8	19,3	85	29,2

tiden vokser hastigt fra 13,5 aar i tyveaarsperioden 1660—79 for at blive konstant omkring de 30 aar allerede 1720—39, selv om der dog i de følgende tidsrum gør sig ret stærke svingninger gældende (fra 26,5 aar i 1780erne og 90erne til 36,2 aar 1820—39). Forklaringen herpaa finder man ved at sammenligne gennemsnitstjenestetiden for de ved døden afgaaede med gennemsnitsfunktionstiden for de afskedigede. Det viser sig da, at det er de store reduktioner af søofficerskorpset i 1684, 1719, 1815 og 1841, der spiller ind, idet disse for de tre førstes vedkommende i overvejende grad ramte de helt unge officerer, mens man i 1841 fortrinsvis afskedigede de ældre marineofficerer. Dette belyses iøvrigt ogsaa af tallene i tabel 3.

Spørger man om aarsagerne til, at søofficerer forlod korpset enten ved afskedigelse eller af egen fri vilje, yder Topsøe-Jensens og Marquards værk mange oplysninger desangaaende. Det kan paa grundlag heraf konstateres, at et flertal af de i 18. aarhundrede og begyndelsen af det 19. afskedigede folk gik over i halvmilitære eller maritime embeder; saaledes blev især lodsvæsenet en retrætepost for mange søofficerer, men en del overflyttedes ogsaa til hæren. Om overgang til private erhverv var der paa det tidspunkt kun tale i meget ringe omfang, selv om det hændte, at en eller anden trak sig tilbage efter at have overtaget faderens eller svigerfaderens forretning eller gods; ganske enkelte gik i koffardifart. Først i slutningen af det 19. aarhundrede gør konkurrencen fra private erhverv sig gældende i større stil, og der finder da en betydelig afgang

Tabel 3. Søofficerernes tjenestealder ved afskedigelse 1660—1899.

Tilgangsår	Tjenestealder ved afskedigelse				
	1—10 aar	11—20 aar	21—30 aar	31—40 aar	over 40 aar
1660—79	45	19	9	1	3
1680—99	17	10	14	8	4
1700—19	22	21	6	1	10
1720—39	4	5	0	3	5
1740—59	6	13	9	11	20
1760—79	6	21	15	14	18
1780—99	3	35	30	19	10
1800—19	11	40	11	15	32
1820—39	0	4	9	18	41
1840—59	2	9	9	18	22
1860—79	0	6	15	24	27
1880—99	5	15	22	25	18

sted, navnlig til søfarten, men ogsaa i ikke helt ringe grad til handel og industri. Dette illustreres af den øgede afgang af relativt unge folk, der ses i tabel 3. Dertil kommer naturligvis afskedigelser paa grund af uegnethed som følge af sygdom eller simpelthen uduelighed. Det hører dog til sjældenhederne, at søofficerer er blevet afskediget under henvisning til »liderlig og uanstændig levemaade« eller »fylderier«, saaledes som det vitteligt skete nogle gange i det 18. aarhundrede.

Hvad de i tjenesten afdøde angaar, maa det siges at være forbløffende faa, der er faldet i kamp, mens derimod turene til tropekolonierne ses at have kostet mange unge søofficerer livet, og ogsaa forlisene bragte betydelige tab.

Udlændinge i flaaen.

Undersøger vi først nationalitetsforholdene inden for flaaen, finder vi et meget betydeligt udenlandsk islæt blandt de i 1660—79 tilgaaede officerer, adskilligt færre i de følgende tyve aar, nogle faa i første femtedel af det 18. aarhundrede og derefter kun en eller anden tilfældig indkommen udlænding en sjælden gang.

En nærmere undersøgelse af disse tal viser, at det store udenlandske

Tabel 4. Forholdet mellem ind- og udlændinge i søofficerskorpset 1660—1759.

	Indlændinge ¹⁾	Udlændinge	Usikre	Ialt
1660—79	110	58	8	176
1680—99	96	15	9	120
1700—19	187	9	15	211
1720—39	108	4	2	114
1740—59	169	1	1	171

¹⁾ Under begrebet indlændinge regnes mænd fra kongerigerne Danmark og Norge, hertugdømmerne og kolonierne samt folk, født i udlandet af danske forældre.

islæt 1660—79 hovedsagelig bestaar af hollændere, og at langt de fleste af disse er tilgaaet korpset under de krige, Danmark var impliceret i i løbet af disse to aartier, nemlig den engelsk-hollandske søkrig 1665—67 og Skaanske Krig 1675—79. Af de 12 hollændere, der i 1660erne traadte ind i det danske søofficerskorps, er de 11 tilgaaet 1665—67, og under Skaanske Krig kom ikke færre end 28 af de 32 hollændere fra 1670erne. Adskillige af disse hollændere forblev iøvrigt i dansk tjeneste efter krigen, enten til deres død eller til en del af dem blev afskediget ved reduktionen 1684. At det netop var hollændere, der udfyldte hullerne i den danske flaaes rækker ved disse lejligheder, var ikke mærkeligt, da Danmark og De forenede Nederlande i begge krige var forbundsfæller.

De øvrige udlændinge blandt søofficererne i disse to decennier stammede hovedsagelig fra Nordtyskland, navnlig de nordtyske kystbyer og blev ligeledes hvervet under krigen; som hollænderne forblev de i stort tal i den danske flaae efter at freden var genoprettet. Det er bemærkelsesværdigt, at ingen af dem blev afskediget i 1684, da mange hollændere blev fjernet; det turde ikke være urimeligt at se aarsagen hertil i den udbredte anti-nederlandske stemning, der herskede i danske regeringskredse efter oprettelsen af den fransk-danske alliance 1682 og skærpselsen af handelskonflikten med nederlænderne fra 1684.

Ogsaa i det 17. aarhundredes to sidste aartier tilgik der søofficerskorpset et ikke ringe antal udlændinge, nemlig 15 af 120; hertil kommer 9 af tvivlsom, men sikkert ikke dansk-norsk oprindelse; regnes disse 9 med, naar tilgangen op paa 24 eller 20 % af det samlede tal. Det karakteristiske er, at det hollandske islæt nu faldt næsten helt bort, idet kun 2 af de 15 ses at have været hollændere. Derimod kom der en enkelt englænder og tre franskmænd — de sidste i forbindelse med den franske flaaedemonstration i Østersøen 1683. Den ene af dem døde allerede aaret efter, mens de to andre forblev i dansk tjeneste resten af deres liv. Den øvrige tilgang bestod af fem tyskere og tre svenskere; samtlige »svenskere« var født i de gamle danske provinser. Det samme var tilfældet med to andre svenskere, der traadte ind i den danske marine under Store nordiske Krig. Tilgangen af udlændinge i tiden 1700—19 var iøvrigt procentvis adskilligt lavere end i den foregaaende tyveaarsperiode, nemlig 10,9 %; heraf kendes nationaliteten paa 9, mens 15 er usikre. De 9 fordeler sig med to svenskfødte, tre hollændere og fire tyskere.

Med Store nordiske Krig er udlændingenes rolle i det dansk-norske søofficerskorps udspillet. De havde været med til at bygge flaaen op og var utvivlsomt i slutningen af det 17. aarhundrede en vigtig faktor for uddannelsen af mandskabet og de indfødte befalingsmænd, men deres tilstedeværelse i marinen skyldtes dog først og fremmest de søkrige, hvori det danske monarki blev indviklet, og hvor det ikke selv

havde tilstrækkeligt mange søofficerer til at dække det store behov i disse aar. Det gælder især Skaanske Krig, og det er ikke for meget sagt, at de erfaringer, man med hollandsk hjælp vandt for dansk søkrigsførelse under denne krig, blev af afgørende betydning for den danske flaaes videre udvikling.

Dansk og norsk i søofficerskorpset.

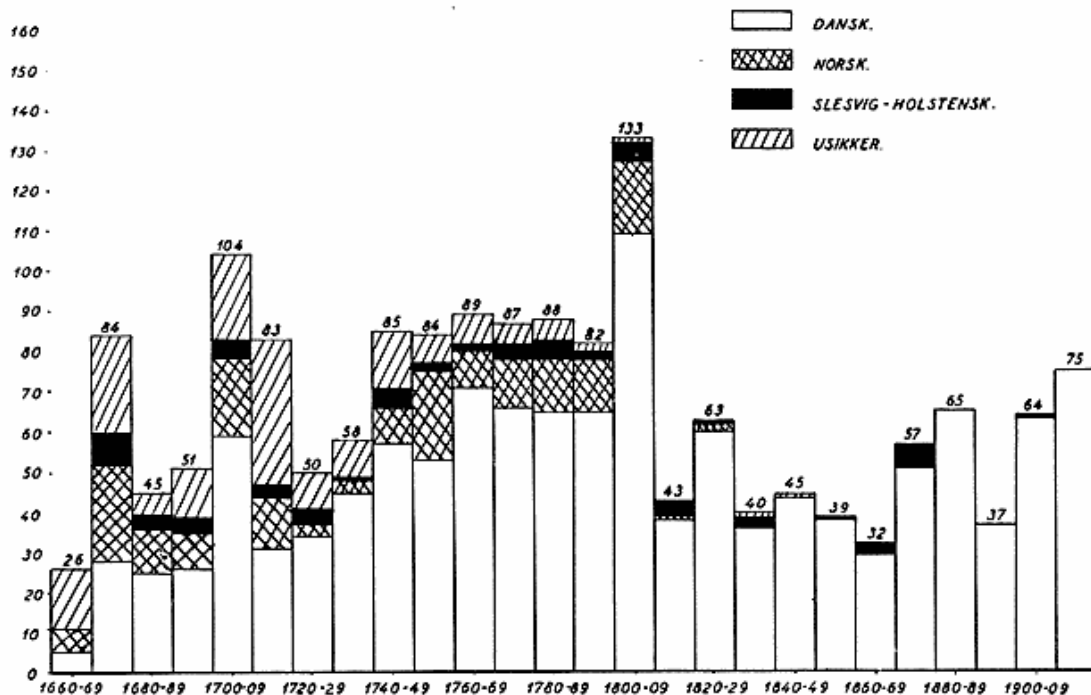
Det vigtigste spørgsmaal i forbindelse med søofficerskorpsets nationale sammensætning er dog ikke saa meget, hvor stort det fremmede islæt har været, som det talmæssige forhold mellem dansk og norsk eller eventuelt mellem danskere, nordmænd og folk fra hertugdømmerne. Der melder sig imidlertid den vanskelighed, at det helt op til omkring 1790 for en ikke helt ringe procentdel af søofficerernes vedkommende kan være vanskeligt at fastslaa, hvilken af disse kategorier de paagældende skal henføres til. Som hovedkriterium er anvendt fødestedet, subsidiært andre oplysninger i Topsøe-Jensens og Marquards værk, men det er givet, at personalhistoriske enkeltundersøgelser vil kunne løse mange af de spørgsmaal, der her er ladt ubesvarede, eller omstøde konklusioner, der her er draget paa et forholdsvis spinkelt grundlag. Jeg vover dog trods usikkerhedsmomenterne at lade dette kriterium være afgørende, ikke mindst fordi den her anvendte metode under alle omstændigheder snarere vil vise sig at have gjort beregningen over det norske elements relative størrelse for stor end for lille, idet princippet om fødestedet som det afgørende kriterium betyder — i forbindelse med embedsstandens store rolle som herkomstfaktor, ikke mindst i Norge —, at embedsmandssønner, født af danske forældre i Norge, regnes for norske; dette forhold udlignes ikke af det antal søofficerer, der nedstammer fra norske forældre i Danmark, og som forøvrigt næsten udelukkende er søofficerssønner.

En forsigtig vurdering giver da det resultat, der er fremstillet i tabel 5 og 6. Udregnes tallene i procent, viser det sig, at antallet af »sikre« danskere og nordmænd udgør følgende af det samlede antal indlændinge:

Tabel 5. *Forholdet mellem det danske og det norske islæt i søofficerskorpset 1660—1809.*

Aar	Dansk	Norsk	Rest	Aar	Dansk	Norsk	Rest
1660—69	19 %	23 %	58 %	1740—49	67 %	11 %	22 %
1670—79	33 %	29 %	38 %	1750—59	63 %	26 %	11 %
1680—89	56 %	24 %	20 %	1760—69	80 %	10 %	10 %
1690—99	51 %	18 %	31 %	1770—79	76 %	14 %	10 %
1700—09	57 %	18 %	25 %	1780—89	75 %	15 %	10 %
1710—19	37 %	16 %	47 %	1790—99	80 %	16 %	4 %
1720—29	68 %	6 %	26 %	1800—09	82 %	13 %	5 %
1730—39	78 %	5 %	17 %				

Tabel 6. Nationalitetsfordelingen af indlændinge 1660—1919.

Disse opstillinger giver ikke nogen som helst begrundelse for, at det i visse perioder meget betydelige antal »usikre« indlændinge (1660—69 saaledes 58 % og 1710—19 43 %) skulle dække over et relativt større antal nordmænd end danskere. Tværtimod vil man af tabel 5 og 6 kunne se, at normen er den, at samtidig med, at antallet af »usikre« falder, stiger tallet paa »sikre« danske forholdsvis mere end antallet af »sikre« nordmænd. Omvendt møder man det procentvis største norske islet i forhold til det danske i de tilfælde, hvor tallet paa »usikre« er meget højt. Til belysning heraf kan følgende tabel (tabel 7) opstilles over forskydningerne i procentsatserne mellem »usikre« og »sikre« danske og norske. For ikke at fortegne billedet, er slesvig-holstenerne her ladt ude af betragtning.

Det turde af tabel 7 kunne sluttes med stor sikkerhed, at de i tabel 5 og 6 opstillede tal er i norsk favør og dansk disfavør; følgelig kan det antages, at en fuldstændig personalhistorisk undersøgelse ville forøge antallet af »sikre« danskere relativt mere end tallet paa »sikre« nordmænd og saaledes forskyde procentsatserne til fordel for danskerne.

De anførte tal rummer ikke mange muligheder for varierende fortolkninger. Kun i et enkelt tilfælde — 1660—69 — opgives et større antal nordmænd end danskere, men usikkerhedstallet — 58 % — er her

Tabel 7.

	»Usikre«	Danske	Norske
1660—69	58	19	23
1670—79	29 (÷ 29)	33 (+ 14)	29 (+ 6)
1680—89	11 (÷ 18)	56 (+ 23)	24 (÷ 5)
1690—99	23 (+ 12)	51 (÷ 5)	18 (÷ 6)
1700—09	20 (÷ 3)	57 (+ 6)	18 (÷ 0)
1710—19	43 (+ 23)	37 (÷ 20)	16 (÷ 2)
1720—29	18 (÷ 25)	68 (+ 31)	6 (÷ 10)
1730—39	15 (÷ 3)	78 (+ 10)	5 (÷ 1)
1740—49	16 (+ 1)	67 (÷ 11)	11 (+ 6)
1750—59	8 (÷ 8)	53 (÷ 14)	26 (+ 15)
1760—69	8 (÷ 0)	80 (+ 27)	10 (÷ 16)
1770—79	5 (÷ 3)	76 (÷ 4)	14 (+ 4)
1780—89	5 (÷ 0)	75 (÷ 1)	15 (+ 1)
1790—99	2 (÷ 3)	80 (+ 5)	16 (+ 1)
1800—09	1 (÷ 1)	82 (+ 2)	13 (÷ 3)

saa højt, at resultatet maa betragtes som højst tvivlsomt. Derimod staar det klart, at det norske islæt maa have været relativt større i slutningen af det 17. og den første snes aar af det 18. aarhundrede end senere hen. Et skønsmæssigt forhold mellem norsk og dansk som 1:3 synes ret rimeligt i den ældre tid, mens det efter 1760erne kan anslaaes som 1:4 eller 1:5. Ejendommelig er den aabenbart meget ringe tilgang af nordmænd i 1720erne og 30erne og den forbavsende store tilstrømning af norske i 1750erne. Forsøg paa at forklare disse svingninger uden mere indgaaende undersøgelser ville udarte til det rene gætteri.

Som resultat af denne del af undersøgelsen kan det da fastslaas, at søofficerskorpset i tiden fra enevældens indførelse til Norges adskillelse fra Danmark i overvejende grad rekrutteres fra danske. Den almindelige opfattelse af den danske flaade som »norsk« holder saaledes ikke stik for officerernes vedkommende. Om den gør det, naar der er tale om det menige mandskab, er en anden sag, som imidlertid ikke skal diskuteres her.

Skabelsen af Norges marine 1814.

I forbindelse med spørgsmaalet om dansk og norsk i søofficerskorpset bør ogsaa nævnes et andet emne, der belyses af meddelelserne i Topsøe-Jensens og Marquards værk, nemlig en række søofficerers overgang til Norges marine ved dennes skabelse i 1814. I alt ses 46 søofficerer at have forladt den danske flaade for at træde ind i den norske. Heraf var — efter de hidtil anvendte kriterier for afgørelse af nationalitetsforhold — 29 nordmænd og 17 danskere. Af disse vendte dog 1 nordmand og 2 danskere tilbage igen i løbet af 1814—15. Samtidig forblev 13 norsk-

Tabel 8. *Norskfødte søofficerers holdning 1814.*

Tilgaaet	Overgaaet til Norges marine	Forblevet i den danske Flaade
1740—49	1	1
1750—59	2	0
1760—69	0	1
1770—79	1	3
1780—89	3	2
1790—99	7 (÷ 1)	3 (+ 1)
1800—09	15	3
I alt	29 (÷ 1)	13 (+ 1)

fødte¹⁾ i den danske marine, hvortil kommer den ovennævnte nordmand, der ombestemte sig. De endelige tal blev saaledes 23 nordmænd og 15 danskere til Norge samt 14 nordmænd vedblivende i Danmark.

Det kan vel være umagen værd at undersøge sagens sammenhæng noget nøjere. Vi tager først de nordmænd, der i 1814 sluttede sig til deres fødelands nyoprettede marine, og de norske, som foretrak at forblive i Danmark. Ordnet efter tilgangsaar ser det ud som vist i tabel 8.

Det fremgaar heraf klart, at det fortrinsvis var de yngste nordmænd, der foretrak Norges marine for den danske i 1814, mens de ældre viser nogenlunde ligelighed i valget. Dette kunne eventuelt pege i retning af en stærkere nationalfølelse hos de yngre end hos de ældre nordmænd, men en undersøgelse af de paagældende officerers karriere bestyrker ikke en saadan opfattelse. Det viser sig nemlig, at saa godt som alle de nordmænd, der i 1814 foretrak Norges marine, i forvejen laa stationeret i Norge, enten ved derværende flaadeenheder eller som indrulleringschefer. Kun for et par af de alleryngste ses det ikke at have været tilfældet. Omvendt gælder det — med en enkelt undtagelse — for de nordmænd, der forblev i den danske flaade, at de har haft deres stilling og hjem i Danmark. Det synes altsaa mere at have været hensynet hertil end til spørgsmaalet dansk eller norsk, der har afgjort den enkeltes valg i 1814.

Denne konklusion bekræftes yderligere, naar man betragter de danskfødte søofficerer, der sluttede sig til den norske flaade. Om samtlige gælder det, at de i en kortere eller længere aarrække forud for 1814 havde beklædt marineposter i Norge. Derimod synes slægtsskabsforhold, heri indbefattet dansk eller norsk hustru, ikke at have spillet nogen rolle for afgørelsen.

Fødesteder.

Hvad angaar den tredie kategori i det danske monarki, de søofficerer, der fødtes i hertugdømmerne, er deres repræsentation inden for sø-

¹⁾ Hertil kommer to norske søofficerer, der heller ikke gik over, men da de begge døde som gamle mænd i 1814, er de ikke medregnet her.

Tabel 9. *Danske søofficerer, født i hertugdømmerne og tilgaaet marinen 1680—1919.*

1680—99: 8	1760—79: 6	1840—59: 1
1700—19: 8	1780—99: 7	1860—79: 9
1720—39: 5	1800—19: 9	1880—99: 0
1740—59: 7	1820—39: 4	1900—19: 1

officerskorpset af betydeligt ringere interesse end det norske islæt. Kun i den meget »usikre« periode 1680—99 er hertugdømmerne repræsenteret med mere end 5 % i korpset, nemlig 8,5 %, men materialet er her af en saa tvivlsom karakter, at man ikke skal bygge for meget herpaa. Ellers ligger procenttallet nede mellem 1 og 5 %, idet der dog er en sikker og ikke uinteressant undtagelse i tilgangen i tyveaaret 1860—79, hvor 9 af 89 tilgaaede stammer fra hertugdømmerne, altsaa 10 %. Det er formentlig unge dansksindede, som efter nederlaget i 1864 søgte tjeneste i hjemlandets marine.

Tilgangen er ret jævnt fordelt fra de forskellige dele af hertugdømmerne, idet dog næsten alle efter 1800 kommer fra Nord- eller Sydslesvig, mens det 18. aarhundredes ikke helt ringe holstenske repræsentation bortfalder. Flest søofficerer er der kommet fra Haderslev (7), Rendsborg (6), Flensborg og Glückstadt (hver 4) samt Slesvig og Altona (hver 3).

Nor Norges vedkommende er det naturligvis søfartsbyerne Bergen og Trondhjem, der har fostret flest søofficerer til den fælles flaade, idet Bergen ses at være repræsenteret med 19 og Trondhjem med 15. Disse tal maa i virkeligheden utvivlsomt forhøjes, da angivelsen af fødesteder — som tidligere omtalt — er ret mangelfuld helt op til det 19. aarhundrede. Det er værd at notere, at mens tilgangen fra Bergen holder sig forholdsvis jævnt fra 1680 til 1809, sender Trondhjem kun 3 af sine 15 mand efter 1750erne. Nærmest efter disse to byer følger Christiansand med 10 søofficerer, mens Christiania er bemærkelsesværdigt svagt repræsenteret med ikke mere end 4. Et andet træk, der fanger øjet, er, at mens næsten samtlige norskfødte søofficerer indtil ca. 1750 kom fra de store byer, bliver landdistrikterne overordentligt stærkt repræsenteret i anden halvdel af det 18. aarhundrede. Det skyldes ikke mindst de mange præstesønner, der paa den tid sendtes til flaaden.

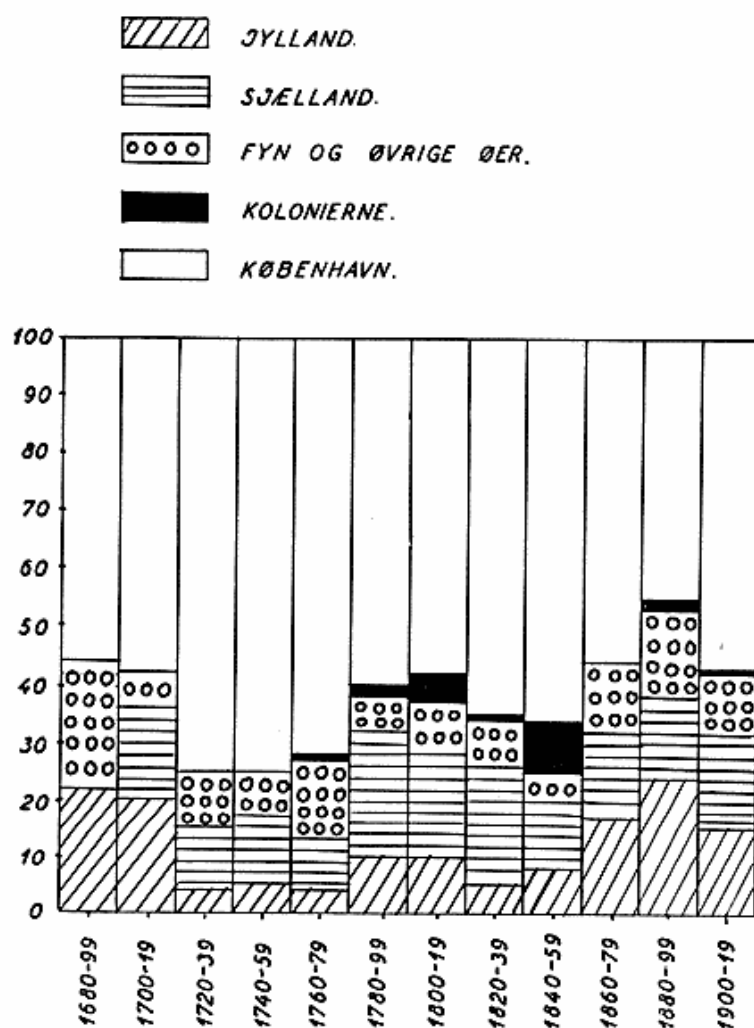
Hvad angaar de i kongeriget Danmark og kolonierne fødte søofficerer, hvis fødested er opgivet, viser tabel 10 og 11 fordelingen paa landsdele, dels i absolutte tal, dels i procent.

Som flere af de andre opgørelser ser tallene for de tidligste aar »unormale« ud; her som ellers skyldes det uden tvivl, at materialet ikke er repræsentativt, og at det faktisk er for svagt til at tillade en statistisk opstilling. Men saa snart vi naar op efter Store nordiske Krig, faar resultaterne for tiaar efter tiaar et saa ensartet præg, at man herefter følger grund til at stole paa tallenes rigtighed. Det altdominerende træk

Tabel 10. Danskfødte søofficerers fødesteder 1680—1919.

Tilgangsår	I alt	København	Jylland	Sjælland	Øvrige øer	Kolo- nierne
1680—99	27	14	6	—	7	—
1700—19	55	32	11	9	3	—
1720—39	52	39	2	6	5	—
1740—59	88	67	4	10	7	—
1760—79	109	79	4	10	15	1
1780—99	124	75	12	27	8	2
1800—19	142	83	14	26	12	7
1820—39	87	57	4	18	7	1
1840—59	76	50	6	9	4	7
1860—79	75	42	13	11	9	—
1880—99	94	42	23	13	14	2
1900—19	132	76	20	22	13	1

Tabel 11. Fordelingen af søofficerernes danske (kongerigske) fødesteder 1680—1919 (i %).

er da Københavns store overvægt i rekrutteringen af søofficerskorpset; 1720—59 staar hovedstaden for 75 % af den danske tilgang og for mere end 60 % af tilvæksten fra hele monarkiet. Man synes for søofficerernes vedkommende snarere at kunne tale om den »københavnske« end om den »norske« flaaede.

Iøvrigt bemærker man den ganske betydelige rekruttering fra Sjælland i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. aarhundrede, samt at Jylland i samme tidsrum er svagt repræsenteret; men fra 1860erne kommer de jyske byer frem som en vigtig tilgangsfaktor, og ogsaa Fyn viser en klar fremgang op imod vor egen tid. Af de danske provinsbyer er Helsingør klart den, der har fostret flest søofficerer, nemlig 24 (tallet dog fremsat med det sædvanlige forbehold i betragtning af de mange manglende oplysninger om fødested). Dernæst følger Aarhus med 15, Odense med 12, Korsør med 10, Nyborg med 8 samt Fredericia, Aalborg og Viborg med hver 7.

Af de 21 søofficerer, der er født i kolonierne, stammer de 15 fra tropekolonierne, fortrinsvis Vestindien. Først i det 19. aarhundredes andet taaar kommer en mand fra nordvestkolonierne, en islænding, og i 1840erne indtræder 2 officerer, der er født paa Grønland.

Den sociale herkomst.

Det andet hovedproblem ved siden af nationalitetsspørgsmaalet er søofficerernes sociale herkomst. Materialet i Topsøe-Jensens og Marquards værk er paa dette omraade stort set tilfredsstillende, idet der for tiden 1680—1719 ydes oplysninger for 60 %'s vedkommende og derefter for saa at sige alles. Men alligevel maa stoffet forekomme en at være aabent for kritik; herkomstopgivelserne kan saaledes f. eks. variere fra broder til broder, faderen kan have skiftet erhverv i tidens løb, og mange stillingsbetegnelser og titler er det vanskeligt at identificere eller placere paa den rette plads i en statistik.

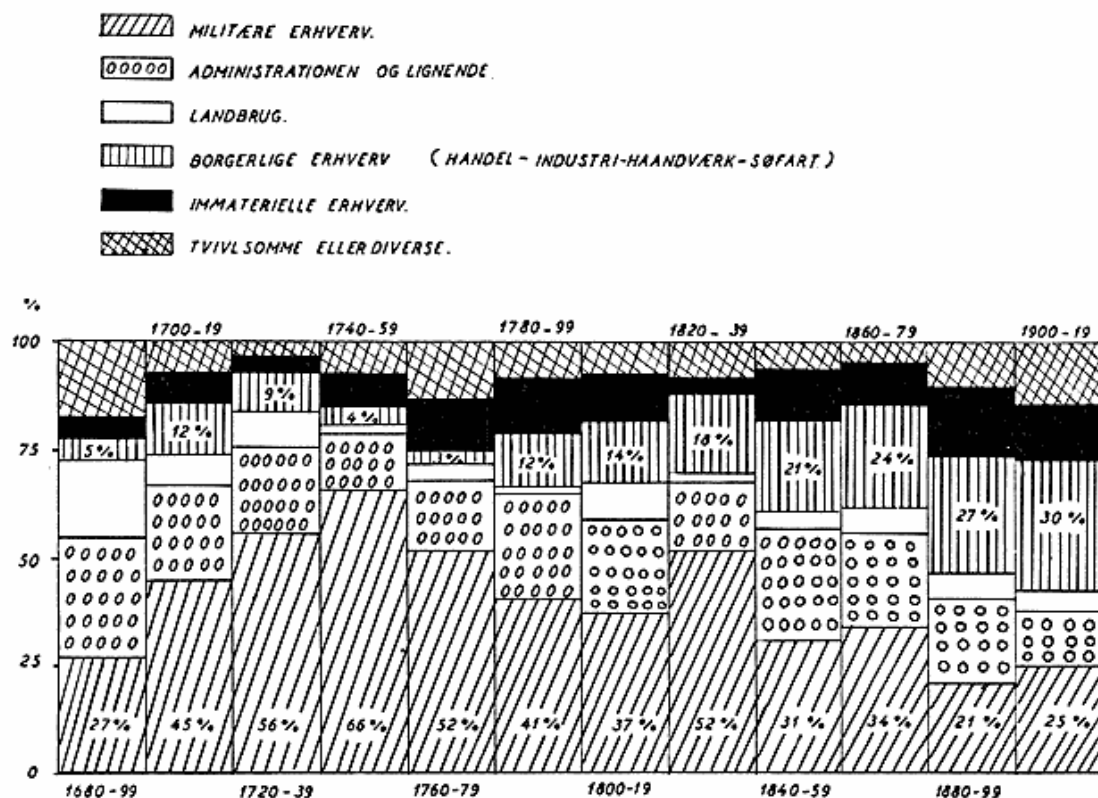
Alligevel giver en opstilling et klart billede af udviklingen ogsaa paa dette felt, saaledes som vist i tabel 12 og 13. Det mest slaaende i disse to fremstillinger er militærets overordentligt store betydning som rekrutteringsfaktor gennem det meste af tiden. Saavel i tyveaarsperioden 1720—39 som 1740—59, 1760—79 og 1820—39 overstiger militærets andel i tilgangen 50 % (henholdsvis 56, 66, 52 og 52 %). Karakteristisk er ogsaa det betydelige antal embedsmandssønner i korpset. De holder sig ret konstant omkring nogle og tyve procent, dog med svagest repræsentation i de perioder, da militæret stod for den største tilgang. Det tredie hovedtræk i udviklingen er den fra 1780erne stærkt stigende tilgang fra borgerlige erhverv, der fra 1880—99 fortrænger militæret fra førerstillingen. Dette fænomen forklares naturligvis af de borgerlige næringsveje

Tabel 12. Søofficerernes sociale herkomst, opstillet efter faderens erhverv.

Tilgangs- aar	Antal herkomst- opgivne personer	Antal stillinger eller erhverv	Mili- tær	Admini- stration eller anden off. tjeneste	Land- brug	Borger- ligt er- hvervs- liv	Imma- terielle erhverv	Diver- se
1660—79 ..	18 (10 %)	18	6	4	8	—	—	—
1680—99 ..	72 (60 %)	81	22	23	15	4	4	13
1700—19 ..	129 (62 %)	134	60	29	9	17	9	10
1720—39 ..	108 (94 %)	117	66	23	9	11	5	3
1740—59 ..	165 (97 %)	168	111	22	3	7	13	12
1760—79 ..	172 (97 %)	180	93	28	8	6	22	23
1780—99 ..	175 (100 %)	179	74	42	3	21	24	15
1800—19 ..	179 (100 %)	196	73	44	17	27	22	13
1820—39 ..	103 (100 %)	120	62	19	3	22	5	9
1840—59 ..	84 (100 %)	85	26	22	3	18	10	6
1860—79 ..	88 (99 %)	91	31	20	5	22	9	4
1880—99 ..	104 (100 %)	110	23	22	7	30	17	11
1900—19 ..	139 (100 %)	141	35	18	7	43	19	19

stærke fremgang siden slutningen af det 18. aarhundrede, da den tid kom, da det nye grossererbourgeois begyndte at trænge de civile og militære »kongelige tjenere« i baggrunden rundt om i samfundet og alt-

Tabel 13. Søofficerernes sociale herkomst.

saa ogsaa i rekrutteringen til søofficerskorpset. Et bemærkelsesværdigt træk, der ikke umiddelbart fremgaar af den skematiske opstilling, er præstesønnernes store betydning som tilgangsfaktor omkring midten og i anden halvdel af det 18. aarhundrede. Det turde være rimeligt at se den store rekruttering fra gejstligheden, de forskellige grupper af embedsmænd og fra militæret som et udtryk for ønsket dels om at fortsætte familietraditionerne om at tjene konge og fædreland, dels om at faa sønnerne anbragt i sikre stillinger efter en tidlig og gratis uddannelse, der nok kunne være en betydelig attraktion for de smaatlønnede og ofte børnerige familier, hvorfra søofficererne i denne tid udgik.

Rekruttering fra egne rækker.

Den overordentligt store tilgang fra militær side maa friste til en nærmere undersøgelse, specielt angaaende søofficerskorpsets egen rolle i saa henseende. Inddeles rekrutteringen fra militæret i tre grupper: fra søofficerer, fra landofficerer og fra »militære funktionærer«, fremkommer et billede som vist i tabel 14.

Det vil heraf ses, at landofficererne i begyndelsen af det 18. aarhundrede distanceres af søofficererne, men at de i slutningen af det 19. aarhundrede paa ny rykker frem som en med søofficererne helt eller omtrent jævnbyrdig rekrutteringskilde. Det vigtigste træk ved tabellen er dog, at den viser, i hvor høj grad marinens befalingsmænd i 18. og første halvdel af det 19. aarhundrede blev rekrutteret fra flaaedoffice- renes egne rækker. Udregnet i procent af den samlede tilgang ser det ud som vist i tabel 15.

Man vil af denne opstilling kunne se, at korpsets andel i tilgangen er relativt ringe i perioder med stor rekruttering som under krigen i det 18. og 19. aarhundredes to første tiaar. Det skyldtes vel sagtens, at

Tabel 14. *Tilgangen fra søofficerernes egne rækker.*

Tilgangsaaar	Militære i alt	Søofficerer	Landofficerer	»Militære funktionærer«
1680—99	22	11	11	0
1700—19	60	27	23	10
1720—39	66	37	21	8
1740—59	111	77	30	4
1760—79	93	56	19	18
1780—99	74	51	17	6
1800—19	73	43	18	12
1820—39	62	47	10	5
1840—59	26	18	6	2
1860—79	31	17	12	2
1880—99	23	10	13	0
1900—19	35	17	11	7

Tabel 15. *Søofficerernes procentwise andel i tilgangen til korpset.*

1680—99	14 %	1800—19	22 %
1700—19	20 %	1820—39	39 %
1720—39	32 %	1840—59	21 %
1740—59	46 %	1860—79	19 %
1760—79	31 %	1880—99	9 %
1780—99	28 %	1900—19	12 %

der simpelt hen ikke har været mere materiale at tage af fra flaaed-officerernes egen kreds. Omvendt brillerer tiden fra omkring 1730 til slutningen af 1750erne samt 1820erne og 1830erne med en særlig stor tilgang af søofficerssønner. Det er rimeligt at sætte dette i forbindelse med den store tilvækst til korpset af unge mænd 25—40 aar forinden.

Et blik i Topsøe-Jensens og Marquards værk vil ogsaa overbevise en om, hvorledes søkrigerhaandværket i talrige tilfælde følger fra far til søn gennem flere generationer, og hvordan det ikke sjældent er tilfældet, at en mand sender baade fire og fem sønner til korpset; admiral Ulrich Kaas fik saaledes f. eks. optaget fire sønner i løbet af 1740erne; rekorden turde dog indehaves af Christiansø's kommandant, Caspar Henrik Stibolt, der i 1750erne og 60erne skænkede korpset ikke mindre end syv sønner. Det siger sig selv, at saadanne forhold i høj grad har virket med til at gøre standen saa stærkt »selvforsynende«. Et andet træk, der understreger slægtskontinuiteten blandt søofficererne er, at ogsaa en meget betydelig del af svigerfædrene ned gennem tiden har været flaaed-officerer.

Søofficerskorpsets sociale helhedspræg.

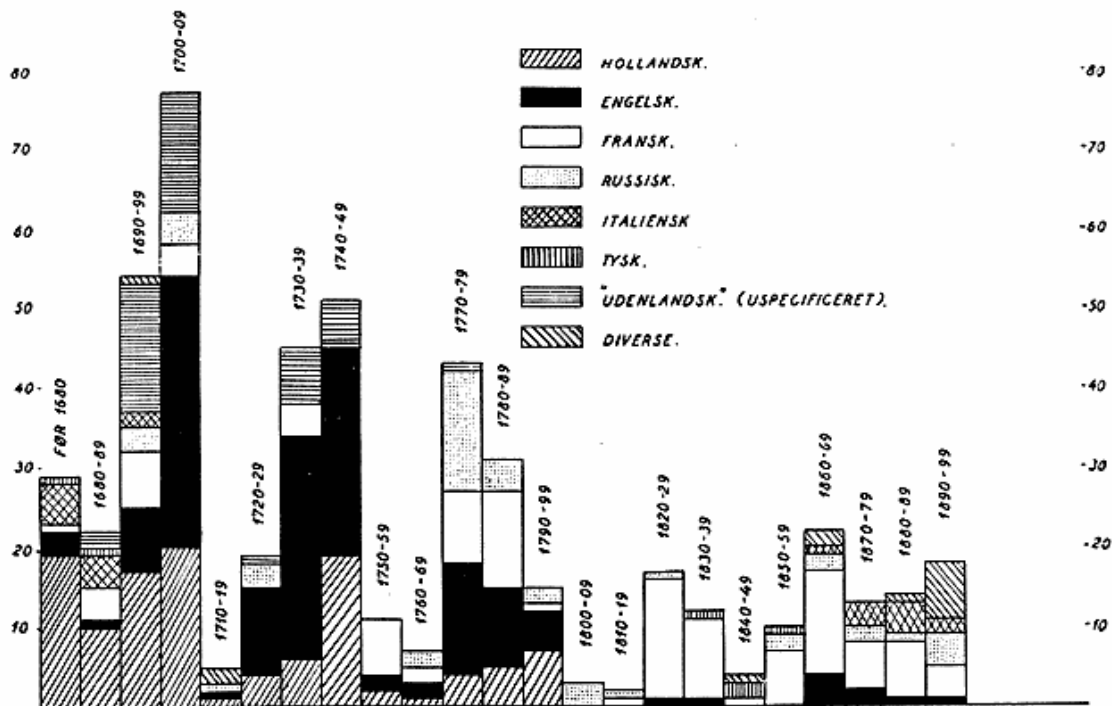
Om korpsets sociale sammensætning kan det da siges, at den gennemgaaende er præget af den højere middelstand. Alene den stærke tilgang fra militærpersoner og embeds- og tjenestemænd borger herfor. Et egentligt overklassepræg kan flaaen kun siges at have haft i slutningen af det 17. aarhundrede, da de fleste af herkomstopgivelserne viser afstamning fra godsejere og høje rigseembedsmænd, men materialet er atter her saa spinkelt for det tidsrums vedkommende, at man ikke skal drage for sikre slutninger af det. Ogsaa længere ned i tiden, ja, for saa vidt gennem hele perioden, findes der et saadant overklasseislæt blandt søofficererne, men det har ikke været karakteristisk for standen. Den i tabellerne 12 og 13 anvendte inddeling siger vel for saa vidt ikke meget om, fra hvilke sociale lag og hvilke indtægtsgrupper flaadens officerer stammer, men en statistisk opgørelse herover er ikke mulig at foretage uden anvendelse af en saa subjektiv beregningsmaade, at resultatet maa blive meget tvivlsomt. Derfor er den sociale herkomst her ikke søgt belyst derigennem, men gennem en opstilling efter fædrenes stillinger og erhverv. En skønsmæssig

vurdering af oplysningerne peger dog i retning af, at embedsmandssønnerne i det 18. og begyndelsen af det 19. aarhundrede fortrinsvis kommer fra de højere embedskredse saasom amtmænd o. lign., mens der i slutningen af det 19. og navnlig i de to første tiaar af det 20. aarhundrede finder en forskydning sted over mod de lavere lag af embeds- og tjenestemandstanden. Hertil svarer, at godsejersønnerne i gruppen »landbrug« fortrænges af bondesønnerne, og at den første søfficer fra et arbejderhjem optages i korpset. Der synes altsaa at kunne spores en demokratisk tendens i udviklingen, i alt fald fra 1880'erne, om end den kan siges at blive modvirket af den stigende tilgang fra den nye kommercielle overklasse.

Uddannelse og tjeneste i fremmede flaaeder.

Et vigtigt spørgsmaal, som ogsaa kan belyses gennem denne undersøgelse, er søofficerernes uddannelse ved eller tjenestegøring i fremmede marinere. Den ellers fulgte fremgangsmaade med at lægge »tilgangsaaet« til grund for de statistiske opstillinger er i dette afsnit fraveget til fordel for en opgørelse over, i hvilke tiaar danske søofficerer har gjort tjeneste i fremmede flaader. For enkeltes vedkommende har tidspunktet, navnlig

Tabel 16. *Danske søofficerer i fremmed tjeneste 1660—1900.*

Tabel 17. *Danske søofficerer i fremmed tjeneste 1660—1899.*

Aar	Antal per- soner	Antal tjene- ste lande	Holland	England	Frank- rig	Italien	Rus- land	Diverse	Uspeci- ficeret
1660—79 ..	25	35	20	4	2	4	—	3	2
1680—99 ..	70	115	40	21	14	6	4	7	23
1700—19 ..	55	66	14	32	5	—	5	—	10
1720—39 ..	69	86	20	46	5	2	2	1	10
1740—59 ..	37	47	10	10	9	3	10	—	5
1760—79 ..	44	63	12	19	17	1	9	3	2
1780—99 ..	20	30	10	7	5	2	2	2	2
1800—19 ..	21	34	4	4	19	—	1	6	—
1820—39 ..	17	31	1	9	8	1	2	8	2
1840—59 ..	24	28	—	5	18	1	1	3	—
1860—79 ..	26	29	—	5	7	7	2	7	1
1880—99 ..	27	31	1	3	6	2	4	14	1
Ialt	435	595	132	165	115	29	42	54	58
i %			22%	28%	19%	5%	7%	9%	10%

i de ældre perioder, været umuligt at fastslaa, og i andre maa man lade sig nøje med lidet sigende oplysninger, som f. eks. at »X har sejlet med fremmede potentaters flaader« eller lignende, saa en specifikation efter nationer i disse tilfælde ikke har kunnet foretages. Men iøvrigt synes materialet til belysning af dette spørgsmaal at være ganske fyldestgørende, og resultatet af undersøgelsen bliver som vist i tabel 16 og 17.

Det fremgaar heraf — som det var at vente —, at det i slutningen af det 17. aarhundrede hovedsagelig er den hollandske flaade, danske søofficerer har søgt tjeneste og uddannelse i. Fra 1700—09 og frem til midten af det 18. aarhundrede dominerer England derefter som det mest søgte land, og efter et kortvarigt fransk intermezzo i 1750erne overtager briterne i 1770erne atter hovedrollen. I det følgende tiar er fransk og engelsk uddannelse nogenlunde jævnbyrdig, mens hollænderne karakteristisk nok tager føringen i de forvirrede halvfemsere. I de følgende krigsaar var — ganske som under Store nordiske Krig — praktisk talt ingen danske søofficerer ude i fremmed tjeneste, og gennem hele resten af det 19. aarhundrede kom Frankrig til at staa som det land, hvor den danske flaades befalingsmænd i overvejende grad søgte hen.

Fremmed tjeneste og udenrigspolitikken.

Der kan ikke siges at være noget overraskende i denne udvikling. Holland, England og Frankrig var tiden igennem de førende nationer inden for søkrigskunsten, og de havde i de fleste tilfælde god brug for tilgang fra unge fra mindre lande til deres flaader, som netop i disse sø- og kolonikrigenes tider maatte honorere store krav. Det er vel værd

at bemærke, at danske og norske landsmænd i disse aar, hvor fransk-mænd og englændere gang paa tørnede sammen, tjenestegjorde i begge flaader og stundom kæmpede mod hinanden i de store batailler under fransk eller engelsk flag. Mest udpræget er det under Den pfalziske Arvefølgekrig 1689—97 og under Den nordamerikanske Uafhængighedskrig 1775—83. Dette billede stemmer iøvrigt meget godt overens med Danmark—Norges udenrigspolitik i disse perioder.

Udenrigspolitikens betydning for, hvor søofficererne blev sendt hen eller fik tilladelse til at tjenestegøre, slaar iøvrigt ikke altid tydeligt igennem. Det er vel klart, at det pludselige, næsten totale fravær fra den engelske flaade en rum tid efter aar 1800 hænger sammen med begivenhederne i 1801 og 1807—14, og at den store tjenestegøring i den franske 1820—64 og efter 1864 er nøje forbundet med nederlagene til og misstemningen mod de nationer, der var saavel Danmarks som Frankrigs fjender. Paa den anden side lader mange bevægelser i tallene sig ikke forklare med udenrigspolitik eller stemninger, men maa — som det ogsaa flere steder fremgaar af kildematerialet — forklares ved, at der efterhaanden simpelt hen ikke var flere tjenestemuligheder i den britiske og hollandske flaade. Gang paa gang i midten af det 18. aarhundrede sendes danske søofficerer ud for at tjene i Holland eller England, men maa vende hjem med uforrettet sag, fordi der ikke har været plads paa de skibe, der blev udrustet. Den store tilgang til den franske marine i det 19. aarhundrede kan heller ikke udelukkende tages som udtryk for først anti-britiske og dernæst anti-preussiske stemninger, men begrundes først og fremmest af de store muligheder i den franske flaade, der netop nu blev sat ind i kolonipolitikens tjeneste. Fra midten af forrige aarhundrede blev størsteparten af de danskere, der søgte til Frankrigs marine, sendt til Østen, hvor mange af dem deltog i grundlæggelsen af det franske herredømme i Bagindien.

Iøvrigt er der til tallene i tabel 14 og 15 at bemærke, at en stor del af dem fra slutningen af det 18. aarhundrede og frem efter dækker over studierejser og ikke i egentlig deltagelse i andre marinere mere eller mindre ufredelige virksomhed. Det gælder saaledes tallene for Italien fra 1720 til 1859, Holland efter 1800 og de fleste fra England i det 19. aarhundrede.

Opbygning af fremmede mariner.

Studierejserne og tjenestegøringen i Hollands, Englands og Frankrigs flaader er imidlertid kun en del af historien om søofficerskorpset og udlandet. De danske og norske søofficerer søgte i disse lande uddannelse og — i den ældre tid tillige — beskæftigelse i nordiske fredsperioder, men til andre nationer kom danske flaadeofficerer som læremestre og

var ved deres tjeneste i det fremmede med til at bygge nye sømagter op. Det gælder først og fremmest Rusland i det 18. aarhundrede. Fra slutningen af 1690erne og frem til 1720 drog flere dansk- og norskfødte søofficerer til den opvoksende stormagt i øst; mange af dem forblev i russisk tjeneste resten af deres liv, nogle af dem endog paa de højeste poster. Senere — i anden halvdel af aarhundredet —, da forholdet mellem Danmark og Rusland atter bedredes, og russerne blev Danmarks forbundsfæller, fandt en ny tilstrømning sted; endelig fulgte — takket være slægtskabsforbindelsen mellem det danske kongehus og de russiske czarer — i slutningen af det 19. aarhundrede nogle enkelte danske søofficerer i deres ældre kollegers fodspor. Alt i alt har 42 danske flaadeofficerer tjenestegjort i den russiske marine.

I to andre tilfælde har danske søofficerer været med til at bygge fremmede flaader op, nemlig den italienske og den siamesiske. Indsatsen i Italien fandt sted efter landets befrielse og sanling og fordelte sig jævnt over de sidste fire tiaar af det 19. aarhundrede med højdepunkt i 70erne og 80erne. Man kan sige, at det var anden gang, danske satte spor i italiensk søkrigshistorie. Første gang var i slutningen af det 17. aarhundrede, da flere danskere og nordmænd — bl. a. Cordt Adeler — gjorde tjeneste i Venezias flaade i kampen mod tyrkerne.

Tjenesten i Siam fandt sted i 1890erne og straks i begyndelsen af det 20. aarhundrede og er et vidnesbyrd om danske søofficerers aktivitet i Østasien. Et par andre deltog iøvrigt paa russisk side i den russisk-japanske krig 1904—05.

Hvad tjenesten i andre flaader angaar har den haft et meget tilfældigt præg. At 1890erne møder med en mand i Chiles og en anden i U. S. A.s marine kan næppe betegnes som noget karakteristisk. Ej heller er tre danske søofficerers tilstedeværelse i den græske flaade i 1860erne og 1880erne andet end et biprodukt af de dynastiske forbindelser. Om dansk tjenestegøring i Tyskland er der saa godt som slet ikke tale — et af vidnesbyrdene om, hvor uendeligt meget ringere den tyske indflydelse har været i den danske flaade end i den danske hær.

Forholdene i flaadens ledelse.

Den foreliggende undersøgelse har — som flere gange understreget — først og fremmest haft til formaal at belyse rekrutteringen til søofficerskorpset. Af hensyn til flaadens rolle i Danmarks historie og især dens forhold til dansk politik, kan det dog ogsaa være af interesse at faa oplyst dens nationale og sociale sammensætning til forskellige tider. Den almindelige søofficer — kaptajnløjtnant, kaptajn eller kommandør — kan imidlertid antages ingen egentlig indflydelse at have haft i saa henseende, og vi kan derfor begrænse undersøgelsen heraf til at omfatte

selve flaaledelsen, d. v. s. kontreadmiraler, viceadmiraler og admiraler siden 1660. Det er imidlertid saa smaa tal, man her opererer med, at en statistisk opstilling synes lidet formaalstjenlig, hvorfor det maa være tilstrækkeligt at anføre de særligt karakteristiske iagttagelser i de enkelte tidsafsnit.

Ses der først paa det nationale spørgsmaal, gør man den iagttagelse, at udlændinge kun sjældent er naaet frem til selve admiralsposterne, om end eksempler kan nævnes som hollænderen Nicolaj Helt (viceadmiral 1660—67), de tyskfødte Henrik Span (1677—94), C. E. von Stöcken (1693—1711) og Wiglas von Schindel (1720—46) samt et par andre, der mere tilfældigt er kommet til senere. Det store udenlandske islæt i korpset i slutningen af det 17. aarhundrede modsvares saaledes ikke af en lignende fremmed indflydelse blandt admiralerne.

Norges andel i korpset er derimod betydelig i de første aartier, der omfattes af denne undersøgelse. Det mest kendte eksempel er Cordt Adeler (1663—75), men ogsaa Henrik Bielke (1653—83) og sønnen Christian Bielke (1682—94) er norskfødte. Selv Jens Juel kan nordmændene med en vis ret beraabe sig, idet hans vugge stod i Christiania, om end hans danske tilknytning ellers er sikker nok. Senere er det norske islæt derimod ringe, og Norges procentvise repræsentation naar det 18. aarhundrede igennem ikke paa højde med nordmændenes andel i søofficerskorpset i almindelighed. Ganske vist lyser navnet Tordenskjold op, men derudover er det smaat; navne som Trojel (1714—31), M. C. L. F. Tønder (1752—55) og F. W. Krog (1782—93) siger ikke meget ved siden af det 18. aarhundredes store danskfødte admiraler. Umiddelbart før aar 1800 kan der dog konstateres en stigning i det norske islæt med navne som Winterfeldt, Wleugel og Fasting, uden at flaaledelsens absolut danske præg derved rokkes.

I social henseende tegner billedet sig som man kunne vente. Admiralerne i slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. aarhundrede er fortrinsvis sønner af godsejere eller høje rigsebedsmænd, men fra 1750 og 100 aar frem i tiden stammer en meget stor del af dem fra søofficerernes egne rækker. Ogsaa længere op mod nutiden holder denne repræsentation sig, men side om side hermed gør i slutningen af det 19. aarhundrede sønner af borgerlige næringsdrivende og akademikere — især præstesønner — sig gældende i spidsen for flaaen. Det er ikke sjældent, at en admirals søn naar frem til samme høje rang som faderen, saaledes f. eks. familierne Arenfeldt, Bielke, van Dockum, Fischer, Garde, Gedde, Jöhnke m. fl. Mere usædvanligt er det, at to sønner gaar i faderens fodspor som G. F. le Sage de Fontenays sønner i slutningen af det 18. aarhundrede, og Ulrich Kaas' kort efter samt J. P. Wleugels i første halvdel af det 19. aarhundrede. Et helt admiralsdynasti har slægten Krieger dannet fra viceadmiral J. C. Krieger (1790—97) over sønnerne

Johan Cornelius (1812—24) og Anthonius Krieger (1840—47) til sønnesønnen Emil Francois Krieger (1880—84).

Hvad admiralernes uddannelse i udlandet angaar, viser det sig, at flaadens øverste chefer helt frem til 1740erne som unge har været i hollandsk tjeneste, og fra 1710—20 desuden i vid udstrækning i engelsk. Paavirkningen fra Storbritannien kulminerer dog fra 1750erne til 1790erne,, hvor den næsten er eneraadende blandt admiralerne, mens der i det 19. aarhundrede saa godt som kun er tale om uddannelse i den franske flaaede. Som helhed gælder det dog, at det ikke er mange af det 19. aarhundredes flaaedechefers, der har gjort tjeneste i fremmede marinere. Herved som paa de andre felter synes der at være god overensstemmelse mellem billedet af forholdene inden for flaaedeledelse og det, vi har tegnet af søofficerskorpset i almindelighed.